

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ 2025

Χρήσεις του Παρελθόντος
στον Λαβύρινθο της "Ανάπτυξης"

Β' ΚΑΛΕΣΜΑ: ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

Η Οργανωτική Επιτροπή των Αρχαιολογικών Διαλόγων 2025 σας προσκαλεί να καταθέσετε τις προτάσεις σας για ανακοίνωση στις συνεδρίες της φετινής συνάντησης με βάση τους παρακάτω θεματικούς άξονες και τις επιμέρους θεματικές ενότητες, όπως διαμορφώθηκαν μετά την ανταπόκριση στο Α' Κάλεσμα.

- 1. Αρχαιολογία, φυσικό περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη**
 - 1α. Μινωική εντοπία. Το αρχαιολογικό τοπίο ως εφαλτήριο βιώσιμης ανάπτυξης
 - 1β. Μουσεία και κλιματική κρίση (εργαστήριο)
 - 1γ. Ο αρχαιολόγος απέναντι στις προκλήσεις της καπιταλιστικής ανάπτυξης - Συμβολή ή αντίσταση;
- 2. Αρχαιολογία, τουρισμός και τοπικές κοινωνίες: Παρελθόν και παρόν μιας πολυκύμαντης σχέσης**
- 3. Ανάπτυξη, από-ανάπτυξη, μετά-ανάπτυξη στην πολιτισμική διαχείριση**
 - 3α. Αρχαιολογία και λόγος περί «ανάπτυξης»
 - 3β. Υπάρχει διέξοδος από τον Λαβύρινθο; Αρχαιολογικές εργασιακές εμπειρίες και προοπτικές στους καιρούς της ανάπτυξης
 - 3γ. Ζητήματα διαχείρισης και ανάδειξης ιστορικών συνόλων και αρχαιολογικών χώρων
 - 3δ. Η ανάδειξη των κρητικών νεωρίων από τους μινωικούς χρόνους έως τις μέρες μας
- 4. Αντιφάσεις στις προσλήψεις της πολιτισμικής κληρονομιάς**
 - 4α. Ανάπτυξη και πολιτισμός για ποιους τελικά; Προσβασιμότητα, ισότητα και ένταξη στον πολιτισμό
- 5. Αρχαιολογικές αναζητήσεις και κινήματα πολιτών**

- 5α. Κοινότητες της υπαίθρου και σχέδια «ανάπτυξης» στην Κρήτη σήμερα.
Προβληματισμοί και αντιστάσεις
- 5β. Η Αρχαιολογία στη νέα οικοεξελικτική εποχή της Ανθρωποκαίνου
- 5γ. Η κοινωνιοδραματική οπτική στους Αρχαιολογικούς Διάλογους: Η εμπειρία της Γαύδου
- 6. Επιστημολογικές και αναστοχαστικές προσεγγίσεις στην αρχαιολογία της Κρήτης**
- 6α. Το μινωικό παρελθόν στο παρόν: Εθνογραφία, πολιτισμική κριτική, δημόσια ιστορία
- 6β. Αρχαιολογία σε νησιωτικά πολιτισμικά περιβάλλοντα
- 6γ. Αρχαιολογία, ανθρωποτοπία και φυσικό περιβάλλον. Επικοινωνώντας την επιστημονική γνώση στα παιδιά
- 7. Αρχαιολογία στα άκρα: Πόλεμοι, γενοκτονίες, μεταναστεύσεις, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές καταστροφές**
- 7α. Ανοίγοντας τον διάλογο για την Παλαιστίνη
- 7β. Η καταστροφή της αρχαιολογικής κληρονομιάς της Γάζας ως κεντρικό μέρος της προσπάθειας πολιτιστικής εξάλειψης της Παλαιστίνης. Διεθνείς υποχρεώσεις και ευθύνη των θεσμών
- 7γ. Μια αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης: Δέκα χρόνια μετά

Ακολουθούν αναλυτικότερα στοιχεία για τις μέχρι τώρα προτεινόμενες συνεδρίες, στρογγυλές τράπεζες, εργαστήρια, όπως διαμορφώθηκαν μετά το πρώτο κάλεσμα. Ανάλογα με την ανταπόκριση ενδέχεται να υπάρξουν αλλαγές και συμπληρώσεις στις θεματικές ενότητες. Τέλος, επισημαίνεται ότι μπορεί κάποιος/α να συμμετάσχει ως κύριος ομιλητής /-τρια μόνο σε μια ανακοίνωση.

Καταληκτική προθεσμία υποβολής τίτλων και περιλήψεων: **15 Απριλίου 2025.**

Έκταση της περίληψης: **έως 200 λέξεις.**

Διαθέσιμος χρόνος ομιλίας: **έως 15 λεπτά.**

-Φόρμα υποβολής συμμετοχής για ανακοίνωση:

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdr1uc9DhQg0CenW5C3MoXN-CKg6y4YiwnVek2mZku0-ys5Jw/viewform>

Σημείωση: Στη φόρμα συμπληρώνετε υποχρεωτικά το πεδίο του θεματικού άξονα (ΘΑ1-7) και προαιρετικά το πεδίο της επιμέρους θεματικής ενότητας στην οποία ανήκει η ανακοίνωσή σας (π.χ. ΘΑ 3, Θεματική ενότητα 3α).

-email: archaiologikoidialogoi2025@gmail.com

-ψηφιακό αποθετήριο: <https://archaiologikoidialogoi.wordpress.com/>

Οργανωτική Επιτροπή Αρχαιολογικών Διαλόγων 2025

Μαρία Ανδριανάκη, Αρχαιολόγος-υποψήφια διδακτόρισα, ΑΠΘ

Σπύρος Δημανόπουλος, Ιστορικός-μεταδιδακτορικός ερευνητής, Παν/μιο Κρήτης

Θεοτόκης Θεοδούλου, Αρχαιολόγος, Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων

Ευθύμης Θέου, Αρχαιολόγος-υποψήφιος διδάκτορας, Παν/μιο Χαϊδελεβέργης

Αγγελική Καραγιάννη, Δρ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας-εκπαιδευτικός

Άρτεμις Καρναβά, Επίκουρη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Παν/μιο Κρήτης

Κατερίνα Κόπακα, Ομότιμη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Παν/μιο Κρήτης

Καλλιόπη Κουγιτάκη, Αρχαιολόγος

Γιώργος Λιλής, Αρχαιολόγος

Στέλλα Μαλλιαράκη, Μουσειοπαιδαγωγός

Δέσποινα Μαρκάκη, Αρχαιολόγος-νομικός

Νεκταρία Μαυρουδή, Αρχαιολόγος-υποψήφια διδακτόρισα, Παν/μιο Κρήτης

Χρύσα Μπούρμπου, Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων

Αγγελική Μπούρου, Αρχαιολόγος

Γιώργος Μπροκαλάκης, Αρχαιολόγος-μεταδιδακτορικός ερευνητής, Παν/μιο Κρήτης

Ιωάννης Σουλτάτος, Αρχαιολόγος

Αγγελική Σπυριδάκη, Πολιτιστική διαχειρίστρια-Κρήνη ΑΜΚΕ

Σοφία Τρούλη, Μουσειοπαιδαγωγός-Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, Παν/μιο Κρήτης

Αθηνά Τσαγκαράκη, Αρχαιολόγος

Γιάννης Χαμηλάκης, Καθηγητής Αρχαιολογίας και Νεοελληνικών Σπουδών, Παν/μιο Brown

1. Αρχαιολογία, φυσικό περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη

Είναι εφικτή η ισορροπία αρχαιολογίας, φυσικού περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης μέσα στο υπάρχον πλαίσιο; Μνημεία, ιστορικοί χώροι, φυσικά τοπία και ευαίσθητα οικοσυστήματα βάλλονται βάνανυσα από το αναπτυξιακό μοντέλο που ακολουθείται τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ περισσότερο από ποτέ έκδηλη είναι η ανάγκη της από κοινού προστασίας και ανάδειξής τους. Με ποιους τρόπους θα μπορούσε η αρχαιολογία να προσφέρει παραδείγματα βιώσιμης ανάπτυξης; Πώς επαναπροσδιορίζεται η έννοια της «αειφορίας» προκειμένου να οδηγεί στην αρμονική συνύπαρξη των σημερινών κοινοτήτων με τα μνημεία και το φυσικό τους περιβάλλον;

1α. Μινωική εντοπία. Το αρχαιολογικό τοπίο ως εφελκυστικό βιώσιμης ανάπτυξης*

Συντονισμός: Διαμαντής Παναγιωτόπουλος, Καθηγητής Αρχαιολογίας Παν/μίου Χαϊδελεβέργης

Μπορούν οι αρχαιολόγοι να μην είναι μόνο επιστημονικοί παρατηρητές και (θεματο-) φύλακες της διαχρονικής ιστορίας ενός τόπου, αλλά και να αποκτήσουν ενεργότερο ρόλο, επεμβαίνοντας δημιουργικά σε αυτή και αναδιαμορφώνοντάς την στο πλαίσιο μιας συλλογικής προσπάθειας; Γύρω από αυτό το ερώτημα, το οποίο αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του επιστημονικού μας κλάδου στον 21^ο αι., περιστρέφεται η παρούσα θεματική ενότητα, εστιάζοντας και στο θεωρητικό/μεθοδολογικό υπόβαθρο, αλλά και σε ένα τρέχον διεπιστημονικό πρόγραμμα στα νοτιοκρητικά βουνά. Το περίγραμμα ιδεών 'Μινωική Εντοπία', που θα παρουσιαστεί εδώ, είναι το αποτέλεσμα ενός γόνιμου διαλόγου στο πλαίσιο της συστηματικής αρχαιολογικής έρευνας της μινωικής Κουμάσας, υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Χαϊδελεβέργης και της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ηρακλείου.

Πέρα από την αμιγώς επιστημονική στοχοθεσία της αρχαιολογικής έρευνας στην Κουμάσα, βασική επιδίωξη του προγράμματος είναι να αναδείξει την ανασκαπτόμενη θέση αλλά και το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα της ευρύτερης περιοχής των Αστερουσίων ως εφελκυστικό ήπιας-βιώσιμης ανάπτυξης της κρητικής περιφέρειας. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή και εν μέρει ξεπερασμένη έννοια του μουσείου, το αρχαιολογικό τοπίο μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας πολυαισθητηριακής αντίληψης του παρελθόντος, στο πλαίσιο της οποίας οι επισκέπτες θα βιώνουν τη διαχρονία του τοπίου με όλες τις αισθήσεις. Συμπεριλαμβάνοντας όχι μόνο αρχαιολογικά κατάλοιπα αλλά και την τοπική κοινωνία και πιο συγκεκριμένα τα τοπικά προϊόντα μικρών παραγωγών αλλά και τις αυθεντικές κοινωνικές πρακτικές τους, το περίγραμμα ιδεών 'Μινωική Εντοπία', φιλοδοξεί όχι μόνο να διασώσει και να αναδείξει μια ιστορία

χιλιετηρίδων, αλλά και να προσφέρει στον τοπικό πληθυσμό μια ρεαλιστική προοπτική οικονομικής ανάπτυξης του ενδιαυτήματός του, η οποία θα συνάδει με τον μοναδικό διαχρονικό χαρακτήρα του. Οι τρεις ανακοινώσεις εστιάζουν: α) στο επιστημονικό/κοινωνικό όραμα της Μινωικής Εντοπίας, β) στις δημιουργικές ιδέες επέμβασης στο αρχαιολογικό τοπίο και γ) στο εργαλείο του Δομημένου Δημοκρατικού Διαλόγου ως φερέγγυου κοινωνικής συμμετοχικότητας.

Ενδεικτικά ζητήματα προς συζήτηση: Αρχαιολογία, φυσικό περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη· Αρχαιολογία και τοπική κοινωνία· Συμμετοχικότητα και Δομημένος Δημοκρατικός Διάλογος· Αφηγήματα μινωικής αρχαιολογίας.

* Έχουν ήδη συμπληρωθεί οι ομιλητές της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας.

1β. Μουσεία και κλιματική κρίση (εργαστήριο)

Συντονισμός: Χρύσα Μπούρμπου, Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων

Το «Ανθρωπόκαινο» αναφέρεται στη γεωλογική εποχή που χαρακτηρίζεται από τη σημαντική επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον και τον πλανήτη γενικότερα. Αν και επίσημα δεν έχει γίνει ακόμα αποδεκτή ως γεωλογική εποχή, ούτε υφίσταται συμφωνία μεταξύ των επιστημόνων για την απαρχή της, η κλιματική κρίση αποτελεί μια ανθρωπογενή επίπτωση, παρά μία «φυσική εξέλιξη». Για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης -ίσως της πιο μεγάλης πρόκλησης σήμερα για την ανθρωπότητα- είναι ιδιαίτερα σημαντική η κινητοποίηση του πολιτιστικού τομέα και ιδιαίτερα των μουσείων, ως χώρων που αφουγκράζονται τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες των πολιτών, οφείλοντας να υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές στη λειτουργία τους και να διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην ενημέρωση του κοινού και την αλλαγή των συμπεριφορών. Το 2022, στο νέο ορισμό του μουσείου από το ICOM, περιλαμβάνεται ο όρος «αειφορία», θέτοντας ουσιαστικά σε ένα πιο «θεσμικό» πλαίσιο τον ρόλο του σύγχρονου μουσείου στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Στο εργαστήριο «Μουσεία και κλιματική κρίση», προτείνεται η δημιουργία μιας πλατφόρμας συμμετοχικού διαλόγου που θα ενσωματώνει τη θεωρητική, αλλά κυρίως την πρακτική προσέγγιση του θέματος. Το θεωρητικό πλαίσιο θα θέσει τη βάση για την έννοια και την εξέλιξη της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, αναλύοντας δύο σημαντικές πτυχές: γιατί τα σύγχρονα μουσεία οφείλουν να ανταπεξέλθουν σε αυτόν τον ρόλο και ποιοι παράγοντες δυσκολεύουν τη μετάβαση αυτή. Η πρακτική προσέγγιση, που είναι και ο απώτερος στόχος του εργαστηρίου, θα περιλαμβάνει την παρουσίαση συγκεκριμένων παραδειγμάτων καλής πρακτικής, μέσα από τα οποία ένα μουσείο μπορεί να οργανώσει τις λειτουργικές ανάγκες και τον προγραμματισμό του, με άξονα την αρχή της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρονται ενδεικτικά πρακτικές που αφορούν στην ανάδειξη της δυναμικής των μόνιμων συλλογών στην ευαισθητοποίηση του κοινού, στη δημιουργία μιας περιβαλλοντικής

στρατηγικής για τη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, στον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας του μουσείου με βάση την απο-ανάπτυξη.

1γ. Ο αρχαιολόγος απέναντι στις προκλήσεις της καπιταλιστικής ανάπτυξης - Συμβολή ή αντίσταση;

Συντονισμός: Δέσποινα Μαρκάκη, Αρχαιολόγος-νομικός

Στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό, όπου η εντατική εκμετάλλευση του χώρου και των φυσικών πόρων επιταχύνεται στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης ανάπτυξης, ο αρχαιολόγος λειτουργεί ως ειδικός διανοούμενος ενταγμένος στους μηχανισμούς του κράτους και της αγοράς. Ως εργαζόμενος σε σωστικές ανασκαφές και αναπτυξιακά έργα, συμμετέχει στην καπιταλιστική αναδιάρθρωση του τοπίου, νομιμοποιώντας τη συσσώρευση κεφαλαίου μέσω της επιστημονικής του πρακτικής. Την ίδια στιγμή, η ιδεολογία της επιστημονικής ουδετερότητας του επιτρέπει να βλέπει τον ρόλο του ως σωστικό και εξισορροπητικό, χωρίς να αναγνωρίζει ότι συχνά λειτουργεί ως εργαλείο των ίδιων δομών που απειλούν την πολιτιστική κληρονομιά. Η σταδιακή ιδιωτικοποίηση της αρχαιολογικής πρακτικής εντείνει περαιτέρω αυτή την αντίφαση. Αν και η αρχαιολογία θεμελιώνεται στην έννοια του δημόσιου συμφέροντος, η υπαγωγή της στη λογική της αγοράς αποδυναμώνει τον κοινωνικό της ρόλο, μετατρέποντάς την σε εργαλείο οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, αλλά και με συγκεκριμένο ρόλο στη διαδικασία υπερσυγκέντρωσης του πλούτου και την απαλλοτρίωση θεμελιωδών αξιών. Έτσι, όχι μόνο νομιμοποιεί την εκμετάλλευση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και υπονομεύει την ίδια τη δυνατότητά της να λειτουργήσει ως πεδίο κριτικής και διατήρησης της ιστορικής μνήμης.

Σε αυτό το πλαίσιο, μια κριτική ανάλυση του ρόλου του αρχαιολόγου καθώς και της θέσης του εντός της κυρίαρχης επιστημονικής παραγωγής αποτελεί ένα επίκαιρο ζήτημα προς συζήτηση και αναστοχασμό. Επίσης, οι νέες τεχνολογίες, από την ψηφιοποίηση των αρχείων και την τεχνητή νοημοσύνη έως την τρισδιάστατη αναπαράσταση των μνημείων, δεν είναι ουδέτερα εργαλεία, αλλά φέρουν τις δικές τους πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις, επηρεάζοντας την πρόσβαση, την ερμηνεία και τη χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το ερώτημα, επομένως, δεν είναι απλώς πώς η αρχαιολογία μπορεί να πάψει να λειτουργεί ως εργαλείο μη βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά πώς οι ίδιοι οι αρχαιολόγοι, ως ενεργά υποκείμενα, μπορούν να αναμετρηθούν με τις υλικές και πολιτικές συνθήκες της εποχής τους, μετασχηματίζοντας την αρχαιολογία σε πεδίο αντίστασης και δημιουργίας εναλλακτικών. Η επαναδιαπραγμάτευση της αποστολής της αρχαιολογίας είναι μία αναπόφευκτη διαδικασία, ιδίως σε μια εποχή βαθιάς οικολογικής, κοινωνικής και τεχνολογικής κρίσης, που αν δεν γίνει από εμάς θα την κάνουν άλλοι για εμάς.

Ενδεικτικά θέματα προς συζήτηση: Αρχαιολόγοι στα αναπτυξιακά έργα: Ηθικές προκλήσεις και επιπτώσεις στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η

αρχαιολογία ως πεδίο αντίστασης: Αποανάπτυξη, αναδιανομή των πόρων και βιωσιμότητα. Κίνδυνοι από την ιδιωτικοποίηση της αρχαιολογικής εργασίας. Τεχνολογική ανάπτυξη και αρχαιολογία.

2. Αρχαιολογία, τουρισμός και τοπικές κοινωνίες: Παρελθόν και παρόν μιας πολυκύμαντης σχέσης

Ο τουρισμός προβάλλεται τις τελευταίες δεκαετίες ως το κυρίαρχο αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας. Ωστόσο, η «μονοκαλλιέργεια» του τουρισμού υποσκάπτει άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και -στους πιο περιζήτητους προορισμούς- παραλύει τις κοινωνικές δομές, κατακερματίζει τον δημόσιο χώρο και δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης. Η ιστορικοποίηση του μοντέλου αυτού, καθώς και οι αρχαιολογικές και κοινωνικές προεκτάσεις του βρίσκονται στο επίκεντρο αυτής της ενότητας.

3. Ανάπτυξη, από-ανάπτυξη, μετά-ανάπτυξη στην πολιτισμική διαχείριση

Ποιο περιεχόμενο δίνουμε στους συγκεκριμένους όρους σε μια χώρα που έζησε το όνειρό της ως «περιζήτητος προορισμός», είδε τα νησιά της να τσιμεντοποιούνται και πυρήνες ιστορικών πόλεων να μετατρέπονται σε τουριστικά πάρκα; Σε μια χώρα όπου οι ιδιωτικοποιήσεις στα αρχαιολογικά έργα και στα πέντε μεγάλα μουσεία της χώρας εντείνουν τα προβλήματα αντί να δίνουν λύσεις; Σε μια χώρα όπου η εμμονική εστίαση στην αμφιλεγόμενη ανάπτυξη των μεγάλων έργων και των «στρατηγικών επενδύσεων» κάθε άλλο παρά «αναπτύσσει» τις τοπικές κοινωνίες; Σήμερα, ενώ δυναμώνουν οι φωνές που μιλούν για την ανάγκη από-ανάπτυξης και κάποιες κοινότητες προσπαθούν να ανακτήσουν το χαμένο έδαφος, οι αρχαιολόγοι και άλλοι επιστήμονες του τομέα της πολιτισμικής διαχείρισης καλούνται να σκεφτούν τις «ενδεδειγμένες κατευθύνσεις» της επόμενης μέρας.

3α. Αρχαιολογία και λόγος περί «ανάπτυξης»

Συντονισμός: Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων

«Μπορεί κανείς να φανταστεί το Ηράκλειο χωρίς τα ενετικά τείχη; Τα κυκλαδονήσια χωρίς τα κάστρα τους; Το Ναύπλιο χωρίς την παλιά του πόλη; Τη Θεσσαλονίκη χωρίς την αρχαία αγορά; Τη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου χωρίς τα τείχη και την τάφρο της; Την Αθήνα χωρίς την Καπνικαρέα; Θα ήταν καλύτερο το Μετρό χωρίς τα αρχαιολογικά εκθέματα στους σταθμούς του;» Αυτά ήταν κάποια από τα ερωτήματα με τα οποία ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων άνοιξε εδώ και αρκετά χρόνια την καμπάνια-συζήτηση για τη σχέση αρχαιολογίας και ανάπτυξης. Στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα ωστόσο οι έννοιες της «ανάπτυξης» και των «αναπτυξιακών δυνατοτήτων» συνήθως αναφέρονται σε ευκαιρίες οικονομικής εκμετάλλευσης, καταστροφή πολιτιστικών τοπίων, ψαλίδισμα του θεσμικού πλαισίου προστασίας του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια οι αρχαιολόγοι βρέθηκαν στο στόχαστρο από φορείς του δημόσιου λόγου, οι οποίοι προσπάθησαν να πείσουν ότι οι αρχαιότητες αποτελούν τροχοπέδη της «ανάπτυξης», οι ανασκαφικές έρευνες «καθυστερούν» τα έργα, η κήρυξη μνημείων και η οριοθέτηση αρχαιολογικών χώρων «εμποδίζουν» τη δόμηση και την επιχειρηματική δραστηριότητα, οι αρχαιολόγοι είναι ένας κλάδος που παρουσιάζεται εμμονικά να εμποδίζει την εκτέλεση έργων.

Στόχος της συνεδρίας είναι να αναδειχθούν και να συζητηθούν, μέσα από παραδείγματα διαφορετικών περιπτώσεων, τα σύνθετα ζητήματα που τίθενται στη δημόσια σφαίρα από μοντέλα ανάπτυξης που διευκολύνουν μεγάλης κλίμακας παρεμβάσεις σε έναν καταργημένο ουσιαστικά δημόσιο χώρο.

3β. Υπάρχει διέξοδος από τον Λαβύρινθο; Αρχαιολογικές εργασιακές εμπειρίες και προοπτικές στους καιρούς της ανάπτυξης (συζήτηση στρογγυλής τράπεζας)

Συντονισμός: Σύλλογος Εκτάκτων Αρχαιολόγων

Στόχος της παρούσας στρογγυλής τράπεζας που διοργανώνεται από τον Σύλλογο των Εκτάκτων Αρχαιολόγων (ΣΕΚΑ) είναι να φωτίσει το εργασιακό τοπίο αλλά και τις προοπτικές των αρχαιολόγων που απασχολούνται με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου στα αρχαιολογικά έργα.

Στην στρογγυλή αυτή τράπεζα, που έχει έντονο τον χαρακτήρα εργαστηρίου, ο λόγος δίνεται στους εργαζόμενους για να αφηγηθούν τις προσωπικές τους ιστορίες και οπτικές, να εξιστορήσουν τα βιώματά τους από τους χώρους εργασίας σε σχέση με τους εργοδότες (Υπουργείο Πολιτισμού, εργολάβους, ιδρύματα και ιδιώτες), να καταθέσουν τις απόψεις τους για την ανάπτυξη και να αποκριθούν σε ένα βασικό ερώτημα: πώς φαντάζονται το δικό τους μέλλον σε σχέση με την αρχαιολογία.

3γ. Ζητήματα διαχείρισης και ανάδειξης ιστορικών συνόλων και αρχαιολογικών χώρων

Συντονισμός: Δέσποινα Διμέλλη, Αλέξιος Τζομπανάκης, Δημήτριος Τσακαλάκης, Καθηγητές Πολυτεχνείου Κρήτης

Η έρευνα του παρελθόντος και οι επιστήμες του χώρου έχουν ως κοινό πεδίο την προστασία και ανάδειξη τόσο των αρχαιολογικών χώρων όσο και των ιστορικών τόπων και συνόλων. Η ιστορική πόλη στη σύγχρονη εποχή αντιμετωπίζεται με ολοκληρωμένες μεθόδους και τεχνικές σχεδιασμού προκειμένου να ενσωματωθεί στο σύγχρονο αστικό τοπίο.

Στόχος της συνεδρίας είναι να αναδείξει τη δυνατότητα διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών επιστημονικών πεδίων. Οι ανακοινώσεις θα εξετάζουν μελέτες περίπτωσης με αποτελέσματα διδασκαλίας και συμμετοχές σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς με βάση τα νέα ολοκληρωμένα εργαλεία

προγραμματισμού και διαχείρισης, σχεδιασμού του χώρου και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς που καθίστανται αναγκαία για την επίτευξη της αστικής διατήρησης.

3δ. Η ανάδειξη των κρητικών νεωρίων από τους μινωικούς χρόνους έως τις μέρες μας

Συντονισμός: Γαρυφαλλιά Αργυροπούλου, *Εθελόντρια ΣΕΑ*

Η ενότητα αφορά μια προσέγγιση των αρχαίων αλλά και νεώτερων λιμανιών και των νεωρίων της Κρήτης, τα οποία, παρόλο που αποτελούν μέρος της ιστορικής ταυτότητας του νησιού, δεν έχουν λάβει την προσοχή που χρειάζεται. Πώς προστατεύονται από την τουριστική παρέμβαση και τη βιομηχανοποίηση; Πώς θα γίνει η ιστορία τους προσιτή στο κοινό και θα διατηρηθούν οι ιστορικοί τόποι τους; Πώς θα προστατευτούν από τις ποικίλες αναπτυξιακές παρεμβάσεις, που ελάχιστα υπολογίζουν την ιστορική τους αξία;

Η συνεδρία απευθύνεται σε όσους ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν με φωτογραφικό υλικό, ξεναγήσεις ή ανακοινώσεις αρχαιολογικού ή περιβαλλοντικού περιεχομένου (π.χ. κλιματική αλλαγή στη Μεσόγειο, κ.λπ.).

4. Αντιφάσεις στις προσλήψεις της πολιτισμικής κληρονομιάς

Στο επίκεντρο της ενότητας, πέρα από τις αντιφάσεις στην πρόσληψη και τη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς που επηρεάζουν σημαντικά το αρχαιολογικό έργο, βρίσκονται οι ασυμφωνίες στη μετάδοση της γνώσης για το παρελθόν, όπως απαντάται στα ελληνικά πανεπιστήμια, τις σχολές ξεναγών και τουριστικών επαγγελματιών, αλλά και στη μουσειακή πολιτική. Η συζήτηση περιλαμβάνει ταυτόχρονα τις εκδοχές αναπαραγωγής του εθνικού αφηγήματος στην εκπαίδευση και στον δημόσιο χώρο, στον αντίποδα του κριτικού αναστοχασμού στις σύγχρονες αρχαιολογικές αναζητήσεις, τις μουσειολογικές και ευρύτερες πολιτισμικές πρακτικές.

4α. Ανάπτυξη και πολιτισμός για ποιους τελικά; -Προσβασιμότητα, ισότητα και ένταξη στον πολιτισμό

Συντονισμός: Έλλη Πυργιανάκη, μέλος Συλλόγου Δικαιωμάτων Αυτιστικών Ατόμων *ΙΡΙΔΑ*, Άνεργη συμβασιούχος αρχαιοφύλακας, Στάθης Γκότσης, *Ιστορικός*, Δέσποινα Μαρκάκη, *Αρχαιολόγος-νομικός*, Μαρία Μαυράκη - Μπαλάνου, *Αρχαιολόγος*, *Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου*

Η εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης των ΑμεΑ στην εργασία και τον πολιτισμό αποτελεί ουσιώδες ζήτημα για μια δημοκρατική κοινωνία που σέβεται τα

ανθρώπινα δικαιώματα. Παρά τις θεσπισμένες διατάξεις της ελληνικής και διεθνούς νομοθεσίας για την προστασία και ένταξη των ατόμων με αναπηρία, πρόσφατες εξελίξεις αναδεικνύουν σημαντικές ανισότητες και αποκλεισμούς.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, ως κύριος φορέας διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να πρωτοστατήσει στη διασφάλιση της συμπερίληψης, όχι μόνο ως εργοδότης αλλά και ως εγγυητής της ισότιμης πρόσβασης όλων των πολιτών στους πολιτιστικούς χώρους. Ωστόσο, η εφαρμογή του Ν. 4765/2021 και η κατάργηση της μοριοδότησης στις διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού φύλαξης σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους αποτελεί επικίνδυνη οπισθοδρόμηση. Αυτή η απόφαση πλήττει τις ευκαιρίες απασχόλησης των ΑμεΑ, αναιρώντας επιτεύγματα δεκαετιών που κατέστησαν εφικτές βελτιώσεις μέσω νόμων όπως ο Ν. 2190/1994, ο Ν. 2643/1998, ο Ν. 4440/2016 και ο Ν. 4589/2019. Η αποσύνδεση των ποσοστώσεων από τις προσλήψεις υπονομεύει το δικαίωμα στην εργασία και εντείνει τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ η υποβάθμιση της προσβασιμότητας των πολιτιστικών υποδομών δυσχεραίνει τη συμμετοχή των ΑμεΑ στην πολιτιστική ζωή.

Στόχος της συζήτησης είναι η ανάλυση των διαστάσεων αυτών των αποκλεισμών και η διαμόρφωση προτάσεων για την ενίσχυση της συμπεριληπτικής πολιτικής στο Υπουργείο Πολιτισμού. Θα αναλυθούν οι προκλήσεις στην αγορά εργασίας, οι διακρίσεις στον δημόσιο τομέα και οι δυσκολίες πρόσβασης σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Τέλος, θα παρουσιαστούν προτάσεις για την αποκατάσταση της μοριοδότησης στις προσλήψεις, την εφαρμογή πολιτικών στήριξης και τη βελτίωση της φυσικής και ψηφιακής προσβασιμότητας, προτρέποντας νομικούς, ακαδημαϊκούς, πολιτιστικούς επαγγελματίες και φορείς χάραξης πολιτικής σε έναν ουσιαστικό διάλογο για άμεσες θεσμικές παρεμβάσεις. Η υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής αποτελεί προϋπόθεση για μια κοινωνία που αναγνωρίζει και γιορτάζει τη διαφορετικότητα, εξασφαλίζοντας τις ίδιες ευκαιρίες για όλους.

5. Αρχαιολογικές αναζητήσεις και κινήματα πολιτών

Υπάρχουν γέφυρες και κοινοί στόχοι ανάμεσα σε όσους παράγουν τον λόγο για το παρελθόν (αρχαιολόγους, ιστορικούς κ.ά.) και τους πολίτες; Ποιος ο ρόλος και η λειτουργία της αρχαιολογίας μέσα στις κοινότητες όπου δραστηριοποιείται; Μπορεί να συνδεθεί με πολιτικές χρήσεις που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, ταυτόχρονα με την αυτοπαρατήρηση και αυτογνωσία της κοινωνίας; Και ο λόγος των πολιτών; Μπορεί να επηρεάσει τις αρχαιολογικές αναζητήσεις;

5α. Κοινότητες της υπαίθρου και σχέδια «ανάπτυξης» στην Κρήτη σήμερα. Προβληματισμοί και αντιστάσεις

Συντονισμός: Συνέλευση για τα Κοινά Αποκόρωνα, συλλογικότητα

Η «αναπτυξιακή» πορεία της Κρήτης γεννά προβληματισμούς και αγωνία για το παρόν και το μέλλον του νησιού. Δεν αρκούμαστε όμως μόνο στη διαπίστωση των κυρίαρχων τάσεων, που είναι ορατές πλέον δια γυμνού οφθαλμού, αλλά προσπαθούμε να βαθύνουμε την κριτική μας και να οργανώσουμε τις αντιστάσεις μας. Έτσι, οδηγηθήκαμε στη δημιουργία της ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΑΠΟΚΟΡΩΝΑ (ΣΚΑ), η οποία στους λίγους μήνες της δράσης της προσπαθεί να ανοίξει την περί «ανάπτυξης» συζήτηση στην τοπική κοινωνία με αφορμή το έργο της ηλεκτρικής διασύνδεσης Χανιά-Δαμάστα και τα συνακόλουθα σχέδια εγκατάστασης ΒΑΠΕ στα Λευκά Όρη, στα χωριά της Ρίζας και στα Σφακιανά βουνά. Το σύνθημά μας, ΔΕΝ ΠΕΡΝΑΝΕ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ ΜΑΣ, αναφέρεται και στη γενικότερη αντίληψη που ισοπεδώνει το φυσικό τοπίο, τις πολιτισμικές παραδόσεις αιώνων, τους ιδιαίτερους τρόπους ζωής και τους κοινωνικούς δεσμούς των μικρών κοινοτήτων.

Σήμερα, οι μικρές κοινότητες της υπαίθρου με κατεστραμμένο και πολλαπλά διασυρμένο το κοινοτικό παρελθόν τους, έχουν κατά κανόνα αποδεχθεί το νεοφιλελεύθερο φαντασιακό και θεωρούν αντιδραστική οπισθοδρόμηση ή και ουτοπία κάθε προσπάθεια για αντίσταση στα σχέδια που εκπονούν και επιβάλλουν στους μικρούς τόπους απομακρυσμένες α-τοπικές εξουσίες. Εμείς όμως πιστεύουμε, όπως είπε πριν από 100 περίπου χρόνια ο Ισπανός υπαρξιστής φιλόσοφος Μιγκέλ Ουναμούνο, ότι «γνωρίζω ότι είναι τρέλα να θέλεις να γυρίσεις τα νερά του ποταμού πίσω στην πηγή τους. Γνωρίζω όμως επίσης ότι κάθε άνθρωπος που μάχεται για ένα οποιοδήποτε ιδανικό, ακόμα κι αν φαίνεται ότι ανήκει στο παρελθόν, σπρώχνει τον κόσμο προς το μέλλον και ότι οι μόνοι αντιδραστικοί είναι εκείνοι που τα βρίσκουν με το παρόν».

Η συμμετοχή μας στους Διαλόγους θα συνεισφέρει στους προβληματισμούς της «ανάπτυξης», μεταφέροντας την εμπειρία της συλλογικότητάς μας, που πιστεύει ότι η επαναοικειοποίηση της γνώσης, της μνήμης και του ιστορικού παρελθόντος από τη μεριά του πλήθους είναι προϋπόθεση κάθε χειραφετητικού κοινωνικού προτάγματος από την τυραννία του οικονομισμού και τον μονόδρομο της τεχνοεπιστήμης.

5β. Η Αρχαιολογία στη νέα οικοεξελικτική εποχή της Ανθρωποκαίνου

Συντονισμός: Manolis Klontzas, *Αρχαιολόγος*, Věra Klontza, *Αρχαιολόγος-Ζωοαρχαιολόγος*, Επιτροπή Πολιτών Ιεράπετρας (κατά της χωροθέτησης ΒΑΠΕ στον Ισθμό Ιεράπετρας), Επιτροπή αγώνα Νότιας Καρυστίας, Οικολογική Πολιτιστική κίνηση Μέσα Μάνης

Η μετάβαση του γήινου συστήματος στην Ανθρωπόκαινο έχει γίνει αποδεκτή από τις φυσικές επιστήμες (που μελετούν την διαλεκτική σχέση της ύλης με τον φυσικό χρόνο) ως «γεωλογικό γεγονός» ενώ συνεχίζονται οι προσπάθειες για την αναγνώρισή της ως ξεχωριστής φυσικής ιστορικής εποχής. Νέες αρχαιολογικές έρευνες (μέσω της διαλεκτικής της ύλης με τον ιστορικό χρόνο), στη βάση της αρχαιοστρωματογραφίας και αρχαιολογικών στοιχείων, επιβεβαιώνουν αυτή την

ανθρωπόκαινο μετάβαση που έχει προκληθεί από πολιτισμικές διαδικασίες. Για πρώτη φορά στην ιστορία των οργανωμένων εδραίων ανθρώπινων κοινωνιών ο φυσικός με τον ιστορικό χρόνο συγχρονίζονται. Φυσικά η μετάβαση του γήινου συστήματος, των υποσυστημάτων του, των διαφορετικών σφαιρών, συνδέεται οργανικά με άλλες εξελικτικές μεταβάσεις. Έτσι, η ανθρωπότητα και οι άλλες μορφές ζωής βρίσκονται μπροστά σε ένα εξελικτικό σταυροδρόμι, όπου ο πολιτισμός συνθέτει τόσο την αιτία των ανθρωποκαινικών αλλαγών, όσο όμως και τη λύση.

Στο σημερινό εξελικτικό στάδιο οι επιστήμες της κληρονομιάς εξελιγμένες και προσαρμοσμένες για τις ανάγκες άλλης φυσικής ιστορικής εποχής και άλλων πολιτισμικών και μεταβολικών σχέσεων μπορεί να έχουν ακόμα και καταστροφικό ρόλο (ειδικά μάλιστα σε συνθήκες που η επιστημονική παραγωγή άγεται από τον ανταγωνισμό για κρατικοεταίρικά πρότζεκτς που δεν ευνοούν, αλλά αντίθετα συνθλίβουν τη συνεργασία και τις συστηματικές και ανοιχτές κοινωνικά έρευνες).

Πέρα από το ίδιο το αρχαιολογικό αντικείμενο καταλυτική είναι η επίδραση της Ανθρωποκαίνου στην κληρονομιά ή στις νέες αναδυόμενες «Μουσειότητες». Σήμερα η κυρίαρχη αρχαιολογική επιστημονική παραγωγή εγκλωβισμένη σε μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση των πολιτισμικών διεργασιών δεν κατάφερε να προβλέψει την εξέλιξη του αντικειμένου της και το πέρασμά του στην Ανθρωπόκαινο (ένα από τα κριτήρια επιστημονικότητας). Παράλληλα, τοπικές κοινότητες και συλλογικότητες υπεράσπισης της ζωής και της κληρονομιάς όλο και περισσότερο εμπλέκονται στις προσπάθειες διατήρησης. Όχι τυχαία, έρχονται πολύ συχνά σε σύγκρουση με θεσμικούς επιστημονικούς φορείς. Είτε πρόκειται για μελέτες και πρακτικές που συνδέονται με την «πράσινη μετάβαση», είτε για εξορύξεις, είτε για αλλαγές χρήσης γης, οι κοινότητες και η κοινωνία γενικά εκλαμβάνουν αρκετές κυρίαρχες προσεγγίσεις ή πρακτικές ως ξεπερασμένες και καταστροφικές.

Η αρχαιολογία και οι άλλες επιστήμες της κληρονομιάς, στον βαθμό που καταφέρνουν με διαλεκτικό τρόπο να προσεγγίζουν τις πολιτισμικές διεργασίες και τη ζωή, στο βαθμό που καταφέρνουν με διαλεκτικό τρόπο να συνεργάζονται ισότιμα και δημιουργικά με τις επιστήμες του γήινου συστήματος, της ζωής και τις τοπικές κοινότητες έχουν τη δυνατότητα πατώντας στα σύγχρονα συμπεράσματα να αποκτήσουν ένα νέο στρατηγικό και δημιουργικό ρόλο.

5γ. Η κοινωνιοδραματική οπτική στους Αρχαιολογικούς Διάλογους: Η εμπειρία της Γαύδου (συζήτηση στρογγυλής τράπεζας)

Συντονισμός: Καράγιωργας Δημήτρης, Ψυχίατρος π & ε - ψυχοθεραπευτής

Το Κοινωνιόδραμα είναι ένας τρόπος μελέτης, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών συστημάτων και δυνάμεων-δυναμικών, τα

οποία μορφοποιούν τις ζωές μας σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Το Κέντρο Ελληνικού Ψυχοδράματος και Κοινωνιοδράματος προτείνει ένα στρογγυλό τραπέζι, όπου η κοινωνιοδραματική εμπειρία και ματιά ενδιαφέρονται να φωτίσουν αρκετούς άξονες, οι οποίοι απασχολούν τους Αρχαιολογικούς Διάλογους, όπως ζητήματα ανάπτυξης και απο-ανάπτυξης, οικολογίας, κινήματων, αρχαιολογίας (η αρχαιολογία ως ένα ενεργητικό εργαστήριο, το οποίο συνδέει το παρελθόν με το παρόν αλλά και το μέλλον). Επιπρόσθετα, στην παρούσα θεματική ενότητα θα συζητηθεί η σχεδόν 20χρονη κοινωνιοδραματική εργασία του Κέντρου στη Γαύδο ως αναπόσπαστο μέρος του ετήσιου σεμιναρίου Ψυχοδράματος.

6. Επιστημολογικές και αναστοχαστικές προσεγγίσεις στην αρχαιολογία της Κρήτης

Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην επιστημονική παραγωγή της κρητικής αρχαιολογίας και τις εναλλακτικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις του αρχαιολογικού υλικού, με στόχο να αρθρωθεί ένας κριτικός, αναστοχαστικός λόγος για την ιστορία της έρευνας, τις κατακτήσεις, τις αποσιωπήσεις, αλλά και τους μελλοντικούς της στόχους.

6α. Το μινωικό παρελθόν στο παρόν: Εθνογραφία, πολιτισμική κριτική, δημόσια ιστορία

Συντονισμός: Εσθήρ Σολομών, *Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσειολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων*

Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον ιστορικών, αρχαιολόγων, μουσειολόγων και κοινωνικών επιστημόνων για τη σχέση του παρελθόντος και των καταλοίπων του στη διαμόρφωση σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων έδωσε μια εντυπωσιακή ώθηση στην παραγωγή σχετικών μελετών, στην αναδιαμόρφωση μουσείων και χώρων ιστορικής αναφοράς αλλά και στη σύνδεση ατόμων και ομάδων με την πολιτιστική τους κληρονομιά. Οι μινωικές αρχαιότητες αποτελούν μια ξεχωριστή περίπτωση εμπλοκής του υλικού πολιτισμού της Εποχής του Χαλκού της Κρήτης στο σήμερα, καθώς περιλαμβάνονται σε ποικίλα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα και αναπαραστάσεις, στη σύγχρονη εικαστική και ευρύτερα καλλιτεχνική και πολιτιστική δραστηριότητα, αλλά και σε συζητήσεις, αφηγήσεις και αντιπαραθέσεις που αναδεικνύουν την κοινωνική δυναμική της αρχαιολογικής κληρονομιάς και τη σύνδεσή της με ζητήματα του παρόντος.

Η προτεινόμενη συνεδρία επιδιώκει μια κριτική επισκόπηση των σχετικών μελετών των τελευταίων χρόνων αλλά και τον ανοιχτό διάλογο όσον αφορά τις ποικίλες εθνογραφικές, ιστορικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις των κοινωνικών χρήσεων της μινωικής κληρονομιάς, καθώς και της παραγωγής σχετικής γνώσης και εμπειριών μέσα από διαδικασίες όπως οι ανασκαφές και η μουσειακή δραστηριότητα, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη φολκλοροποίηση του μινωικού

παρελθόντος και στη συγκρότηση αντιπαρατιθέμενων κοινωνικών ταυτοτήτων σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Ενδεικτικά ζητήματα προς συζήτηση: Χρήσεις του μινωικού παρελθόντος στο παρόν: ιδεολογία, πολιτική, αισθητική. Ζητήματα φολκλοροποίησης του μινωικού παρελθόντος και πολιτικές διαχείρισης της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς στην Κρήτη. Μινωικές αρχαιότητες και ταυτότητες: Έμφυλες αφηγήσεις, τοπικότητα, παγκοσμιοποίηση. Η μινωική αρχαιότητα και η αρχαιολογική δραστηριότητα ως πεδίο κοινωνικών συγκρούσεων και εμπειριών. Ζητήματα πρόσληψης του κρητικού τοπίου και χωρικές πρακτικές. Οι αρχαιότητες της Κρήτης ως πεδίο εθνογραφικής έρευνας: Μελέτες περίπτωσης/ συγκρίσεις με άλλες αρχαιολογικές εθνογραφίες σε θέσεις της Εποχής του Χαλκού στο Αιγαίο και την υπόλοιπη Ελλάδα.

6β. Αρχαιολογία σε νησιωτικά πολιτισμικά περιβάλλοντα

Συντονισμός: Κατερίνα Κόπακα, *Ομότιμη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Παν/μιο Κρήτης*

Η αιγαιακή αρχαιολογία είναι στενά συνυφασμένη με τα νησιά -δεν γίνεται διαφορετικά στον γεωπολιτισμικό τομέα του Αρχιπελάγους. Από τις πρώιμες ανασκαφές στην Κρήτη και τις Κυκλάδες, η προϊστορική τουλάχιστον έρευνα υπήρξε κατεξοχήν νησιωτική. Το σχετικό ενδιαφέρον παραμένει μεγάλο και έχει, μάλιστα, διευρυνθεί μεθοδολογικά και επιστημολογικά τις τελευταίες δεκαετίες. Διεπιστημονικές συνεργασίες, διαχρονικές θεωρήσεις και επιφανειακές και ανασκαφικές διερευνήσεις εμπλουτίζουν σταθερά τα συναφή δεδομένα και προσθέτουν με ταχείς ρυθμούς ακόμη και ταπεινές νησίδες στον αρχαιολογικό χάρτη του Αιγαίου.

Δεν προχωρεί, ωστόσο, αναλόγως στην Ελλάδα και ο θεωρητικός προβληματισμός για τους κόσμους των νησιών, παρά τη μεγάλη διεθνή συζήτηση που τροφοδοτεί τη σύγχρονη θεματική της Νησιωτικής Αρχαιολογίας. Πόσες από τις ερμηνευτικές υποθέσεις μας για ευρήματα στα νησιά συνεξετάζουν τον νησιωτικό τους, ακριβώς, χαρακτήρα; Ή αναρωτιούνται μήπως οι νησιωτικοί τομείς αποτελούν ιδιαίτερους φυσικούς και κοινωνικούς οικο-βιότοπους, με δική τους πολιτισμική βιοποικιλότητα -που είναι, σε μεγάλο βαθμό, συνάρτηση του υδάτινου στοιχείου που τους περιβάλλει;

Στην ενότητα αυτή των Αρχαιολογικών Διαλόγων θα φιλοξενηθεί ένας προβληματισμός για τη νησιωτικότητα στη μακρά μεσογειακή διάρκεια, όπως εγγράφεται και στο Νησιωτικό Διεπιστημονικό Εργαστήριο που έχει δημιουργηθεί στη Φιλοσοφική Σχολή και στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Μπορούν να συζητηθούν από διαφορετικές επιστημονικές σκοπιές, μεταξύ άλλων: ο εύθραυστος χαρακτήρας των νησιωτικών φυσικών τοπίων (π.χ. η μεγάλη ανάγκη προστασίας των υδάτινων πόρων τους)· διαχρονικές κοινωνικές ταυτότητες και συμπεριφορές των νησιωτών/νησιωτισσών (π.χ. ο Μινωικός και εν γένει ο Κρητικός πολιτισμός ως νησιωτικός);·

δυνατότητες και περιορισμοί της εκπαίδευσης και της έρευνας σε νησιωτικά περιβάλλοντα (π.χ. στο Παν/μιο Κρήτης).

6γ. Αρχαιολογία, ανθρωποτοπία και φυσικό περιβάλλον. Επικοινωνώντας την επιστημονική γνώση στα παιδιά

Συντονισμός: Ναυσικά Ανδριοπούλου, Γεωαρχαιολόγος- μουσειοπαιδαγωγός, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Χριστίνα Παπούλια, Αρχαιολόγος-εκπαιδευτικός, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Παν/μιο Κρήτης

Η συνεδρία επικεντρώνεται στην ανάδειξη μεθόδων επικοινωνίας της αρχαιολογικής επιστήμης στα παιδιά μέσω της αξιοποίησης αφηγηματικών μέσων και ψηφιακών τεχνολογιών. Βασικός στόχος είναι η διερεύνηση διαθεματικών προσεγγίσεων που συνδυάζουν την επιστημονική ακρίβεια με την καλλιτεχνική δημιουργικότητα, προκειμένου να αναπτυχθούν διαδραστικά εργαλεία μάθησης για την κατανόηση των σχέσεων μεταξύ αρχαιολογίας και περιβάλλοντος. Η συνεδρία θα εξετάσει ποικίλους τρόπους αξιοποίησης νέων μορφών εκπαιδευτικού περιεχομένου για τη δημιουργία έντυπων ή ψηφιακών προσεγγίσεων που ενισχύουν την επικοινωνία της αρχαιολογίας με το ευρύ κοινό και ειδικά τα παιδιά. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα νησιωτικά και υδάτινα ανθρωποτοπία, μέσα από τη μελέτη ποταμών, λιμνών, θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων. Βιωματικές εμπειρίες παρέχουν τη δυνατότητα στα παιδιά να αντιληφθούν τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος για τον άνθρωπο στη διαχρονία, να εξερευνήσουν την ιστορία της ανθρώπινης παρουσίας σε νησιωτικά περιβάλλοντα και να διερευνήσουν τα πολύπλοκα δίκτυα επικοινωνίας και μετακινήσεων μέσω υδάτινων διαδρομών από την προϊστορία μέχρι τους νεότερους χρόνους. Πώς μπορούμε να εντάξουμε τις μικρές ηλικίες στη συζήτηση για το παρελθόν; Με ποιους τρόπους μπορούν να αναπτυχθούν περιβαλλοντικές ανησυχίες για το σήμερα μέσα από τη μελέτη του χθες; Η Αρχαιολογία του Περιβάλλοντος, η Νησιωτική Αρχαιολογία και η Παράκτια Γεωαρχαιολογία αποτελούν τομείς πρόσφορους για την εξοικείωση των νέων ηλικιών με θεματικές που αφορούν την αλληλεπίδραση φυσικού και πολιτισμικού τοπίου.

Η συνεδρία στοχεύει στη συγκέντρωση προτάσεων εκπαιδευτικού υλικού, προγραμμάτων και μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων για την αρχαιολογία και το περιβάλλον, με έμφαση στα υδάτινα και νησιωτικά οικοσυστήματα. Θα συζητηθούν ζητήματα τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, έντυπα ή ψηφιακά αφηγηματικά μέσα, βιωματικά εργαστήρια και παιχνιδοκεντρικές προσεγγίσεις για την εκπαίδευση της Αρχαιολογίας και της Οικολογίας. Έμφαση δίνεται σε διαδραστικές εμπειρίες που αναδεικνύουν τη σημασία της αρχαιολογικής επιστήμης για τη μελέτη του παρελθόντος και τη σύνδεσή της με το παρόν και το μέλλον.

Ενδεικτικά ζητήματα προς συζήτηση: Επιστήμη και μεθοδολογία της Αρχαιολογίας για παιδιά· Αρχαιολογία και περιβάλλον στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση· Νησιωτικά, υδάτινα οικοσυστήματα, ακτογραμμές και αρχαιολογική εκπαίδευση· Υδάτινες διαδρομές, μετακινήσεις, πολιτισμικές ανταλλαγές και αρχαιολογικά τεκμήρια ναυσιπλοΐας ως εκπαιδευτικά εργαλεία· Ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων και αφηγηματικών μέσων για την επικοινωνία της αρχαιολογικής επιστήμης στο ευρύ κοινό· Αρχαιολογικά εικονογραφήματα (comics) και κινούμενα σχέδια (animation)· Βιωματική μάθηση και παιχνιδιοκεντρικές προσεγγίσεις (game-based learning) στην εκπαίδευση της αρχαιολογίας και της οικολογίας.

7. Αρχαιολογία στα άκρα: Πόλεμοι, γενοκτονίες, μεταναστεύσεις, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές καταστροφές

Οι κυρίαρχες πολιτικές σήμερα φέρνουν στα άκρα την ανθρώπινη ύπαρξη. Μπροστά σε αυτές τις συνθήκες, ποιός μπορεί να είναι ο λόγος της αρχαιολογίας, όχι μονάχα ως επιστήμης που εξετάζει και ερμηνεύει τα παλιότερα και τα σύγχρονα υλικά τεκμήρια, αλλά και ως ανθρωπιστικό πεδίο που προσπαθεί να αρθρώσει έναν παρεμβατικό λόγο;

7α. Ανοίγοντας τον διάλογο για την Παλαιστίνη

Συντονισμός: Ομάδα *Crete for Falastin*

Με αφορμή τον τόπο που φιλοξενούνται φέτος οι Αρχαιολογικοί Διάλογοι, θεωρήσαμε απαραίτητο να «συνεχίσουμε να μιλάμε για την Παλαιστίνη». Η σφαγή στη γειτονιά μας, πηγάζει από μια αποικιοκρατική ιδεολογία, η οποία αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ύπαρξης του κράτους-δολοφόνου, αλλά και μιας ισοπεδωτικής γενοκτονίας. Οι καταστροφές και οι απώλειες είναι αμέτρητες και καθολικές: από χιλιάδες ζωές, μέχρι την πολιτισμική κληρονομιά, τις υποδομές και τον φυσικό πλούτο ενός λαού που μάχεται για μην εξαλειφθεί από την ιστορία. Πέρα από όλα τα παραπάνω, στο νησί μας είχαμε μεταξύ άλλων: τη χρησιμοποίηση στρατιωτικών εγκαταστάσεων για να εφοδιαστεί αυτή η πολεμική μηχανή· τη συνάντηση του πρέσβη του Ισραήλ με τοπικούς παράγοντες· την ομιλία ισραηλινής κοινωνικής λειτουργού μέσω πλατφόρμας του Πανεπιστημίου Κρήτης· τη διοργάνωση ακαδημαϊκού συμποσίου από το πολυτεχνείο Τέχνιον του Ισραήλ στο Ηράκλειο· την ενεργειακή διασύνδεση Ευρώπης-Ισραήλ μέσω Κρήτης· τη στρόφη του τουριστικού τομέα και real estate του νησιού στο ισραηλινό κεφάλαιο.

Έτσι, προκύπτουν ερωτήματα, όπως και η ανάγκη για συζήτηση και προτάσεις: Ποια πρέπει να είναι η στάση μιας κοινωνίας που έχει άμεση οικονομική σχέση με ισραηλινούς τουρίστες, στρατιώτες ή μη; Είναι αποδεκτό το αιματοβαμμένο χρήμα; Ένα άτομο που καταστρέφει την πολιτιστική κληρονομιά στον ίδιο του τον τόπο, που σφάζει παιδιά ή δολοφονεί ανεξέλεγκτα, έχει το δικαίωμα να κάνει ανέμελες διακοπές «αποθεραπείας»; Πώς αντιμετωπίζουμε τη συνεργασία των τοπικών

φορέων ως απλοί εργαζόμενοι; Ως επιστήμονες, πώς εμποδίζουμε συνεργασίες, κοινές εκπαιδεύσεις, ανασκαφές, ερευνητικά προγράμματα, ή συμπόσια; Πώς μπορούμε να δράσουμε ενάντια στις γενοκτονικές πρακτικές;

Το κάλεσμα αυτό στόχο έχει να παρουσιάσει τα δεδομένα και να θέσει κάποια ουσιαστικά, κυρίως ηθικά, ερωτήματα, τα οποία έχουν αναδειχτεί και μας έχουν προβληματίσει. Η ομάδα μας προτρέπει να μετουσιωθούν σε δράση όσες προτάσεις προκύψουν μέσα από αυτή τη ζύμωση.

7β. Η καταστροφή της αρχαιολογικής κληρονομιάς της Γάζας ως κεντρικό μέρος της προσπάθειας πολιτιστικής εξάλειψης της Παλαιστίνης. Διεθνείς υποχρεώσεις και ευθύνη των θεσμών

Συντονισμός: Ομάδα BDS (*Boycott, Divestment and Sanctions*) Ελλάδας, μέλος του διεθνούς κινήματος BDS

Η αρχαιολογική και πολιτιστική κληρονομιά της Γάζας αντιμετώπιζε αμέτρητες προκλήσεις μέσα στο πλαίσιο της ισραηλινής κατοχής και του αποκλεισμού. Η στρατιωτική επιχείρηση του Ισραήλ από τον Οκτώβριο του 2023, μαζί με τις τεράστιες ανθρώπινες απώλειες και την καταστροφή του δομημένου περιβάλλοντος διέλυσε αρχαιολογικές τοποθεσίες και κινητά αρχαιολογικά ευρήματα, σε μια περιοχή που υπήρξε πολιτιστικό και ιστορικό σταυροδρόμι. Επειδή αναγνωρίζουμε ότι η στοχευμένη εξάλειψη της μνήμης μάς αφορά κατά προτεραιότητα ανάμεσα σε άλλα ζητήματα και καθώς αυτή συμβαίνει τώρα σε ολόκληρη της Παλαιστίνη, θέλουμε να αναδείξουμε στην παρουσίαση αυτή την επιδίωξη καταστροφής, έναντι της σπουδαιότητας που έχουν αυτά τα μνημεία για τον λαό της Παλαιστίνης, αλλά και για όλη την ανθρωπότητα. Η σκόπιμη καταστροφή των αρχαιολογικών μνημείων αποτελεί, μάλιστα, μέρος της προσφυγής της Νότιας Αφρικής κατά του Ισραήλ στο Διεθνές Δικαστήριο για το έγκλημα της γενοκτονίας.

7γ. Μια αρχαιολογία της σύγχρονης μετανάστευσης: Δέκα χρόνια μετά

Συντονισμός: Ευθύμης Θέου, Αρχαιολόγος- υποψήφιος διδάκτορας, Παν/μιο Χαϊδελβέργης, Γιάννης Χαμηλάκης, Καθηγητής Αρχαιολογίας και Νεοελληνικών Σπουδών, Παν/μιο Brown

Η Αρχαιολογία της Σύγχρονης Μετανάστευσης είναι ένας νέος σχετικά κλάδος που προσεγγίζει το φαινόμενο της μετανάστευσης, τους ανθρώπους και τις διάφορες άλλες διαστάσεις του, αξιοποιώντας τα εργαλεία και την οπτική της αρχαιολογίας προκειμένου να καταγράψει και να κατανοήσει την υλικότητα των αντικειμένων και του χώρου που σχετίζονται μ' αυτό. Είναι μια αρχαιολογία της σύγχρονης μαρτυρίας που δεν αντικειμενοποιεί τους μετανάστες και τα υλικά τους ίχνη, αλλά βλέπει και τα δύο ως ενεργούς παράγοντες μέσα στον κόσμο.

Είναι μια αρχαιολογία της αλληλεγγύης που μας φέρνει στο πλευρό των ανθρώπων που θέλουν να φτιάξουν τη ζωή τους μέσα από το ταξίδι και την αναζήτηση μιας νέας πατρίδας.

Στη συνεδρία θα εξεταστούν οι διαφορετικές όψεις και η εξέλιξη του κλάδου αυτού, δέκα χρόνια, σχεδόν, μετά τις πρώτες συζητήσεις στους Αρχαιολογικούς Διαλόγους της Λέσβου για τη μελέτη του φαινομένου στην Ελλάδα, στο πλαίσιο μιας αρχαιολογίας των συνόρων και των διασυνοριακών περασμάτων και την έναρξη του αντίστοιχου προγράμματος στο νησί. Σε μια περίοδο που φέρνει στο προσκήνιο τον ρόλο της Κρήτης ως ενδιαμέσου αναγκαστικού σταθμού για τα περάσματα από την Τουρκία προς τη Δυτική Ευρώπη και στο ξεκίνημα ενός νέου, όλο και πιο πολυάνθρωπου μεταναστευτικού δρόμου από τις βόρειες ακτές της Αφρικής και μέσω της Γαύδου προς το νησί.

Ενδεικτικές καλλιτεχνικές δράσεις, προβολές, βιωματικά εργαστήρια

1. Κωνσταντίνα Μαρκόγλου, *Τα Μνημεία Αφηγούνται την Ιστορία της Πόλης*, εκπαιδευτική βιωματική δράση HERITAGEnt
2. Δημήτρης Καράγιωργας, Αντώνης Λιοδάκης, *Κοινωνιόγραμμα*, βιωματικό εργαστήριο για ενήλικες
3. Κλεοπάτρα Χατζηγιώση, *Συνάντηση Σύγχρονης Τέχνης και Μινωικής Αρχαιολογίας*, εικαστική εγκατάσταση
4. Πέγκυ Ζάλη, Παναγιώτης Λιανός, *Alien species served with local purities*, επιτελεστική ανάγνωση τριών συνταγών μαγειρικής και βιντεοπροβολή
5. Μαρία Νικηφοράκη, *Trygos*, video installation
6. Κώστας Χριστόπουλος, *Θραύσματα*, εικαστική έκθεση
7. Νίκος Σεπετζόγλου, *Αναπαραγωγές των τοιχογραφιών από το προϊστορικό Ακρωτήρι στο σύγχρονο τουριστικό τοπίο της Σαντορίνης*, έκθεση φωτογραφίας
8. Μπούσουλα Καλλιόπη, *Επιφορτισμένοι Μυθικοί Τόποι*, έκθεση φωτογραφίας
9. Ρίκα Κριθαρά, *Resonance Fields/ Πεδία Αντήχησης*, video installation 2025
10. Γωγώ Ελευθεράκη, *“Τα Λουτρά της αθωότητας”. Μια φορά κι έναν καιρό...*, βιντεο-εγκατάσταση
11. Προβολή ταινιών μικρού μήκους με την υποστήριξη του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων